

แนวการศึกษาเรื่อง พัฒนาการสิทธิมนุษยชน ในประเทศไทย

เสน่ห์ จามริก

สถาบันไทยศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ระหว่างวันที่ 19–21 สิงหาคม 2526 สถาบันไทยคดีศึกษา คณะนิติศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ได้ร่วมกับจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “พัฒนาการสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย” ขึ้น เป็นการนำเสนอผลงานศึกษาวิจัยที่ได้ร่วมทำกันมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 บทความ 5 เรื่องที่นำมาลงตีพิมพ์ในวารสารธรรมศาสตร์ฉบับนี้ เป็นเพียงส่วนหนึ่งจากรายงานวิจัยและบทศึกษาเพิ่มเติมรวมทั้งสิ้น 16 เรื่องด้วยกัน เพื่อประโยชน์แก่ความเข้าใจถึงเจตนาของผู้ดำเนินการ โดยส่วนรวมของโครงการวิจัยนี้ จึงเห็นสมควรซึ่งแจ้งข้อคิดเห็นบางประการไว้ ณ ที่นี่ ทั้งนี้ด้วยความหวังว่า อาจมีส่วนกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนทัศนะและประสบการณ์เพื่อเป็นทางสร้างสรรค์ความรู้ความเข้าใจยิ่ง ๆ ขึ้นไปเกี่ยวกับปัญหาสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยเรา

เวลาพูดกันดึงสิทธิมนุษยชน มาตรฐานที่ใช้อ้างอิง กันทั่วโลกก็คือ ปฏิญญาสา哥lovàด้วยสิทธิมนุษยชน ก.ศ. 1948 ขององค์การสหประชาชาติ มองจากแง่ของ อุดมการณ์และหลักการ การยึดถือ ปฏิญญาสา哥lovà เป็นแม่นบทอ้างอิง ก็นับเป็นการสมควรอย่างยิ่ง เพราะแม้ เอกสารระหว่างประเทศฉบับนี้จะมิได้มีค่าหรือผลบังคับ ได้ ๆ ทางกฎหมายเลขที่ตาม แต่ก็เป็นผลและเครื่องแสดง ชอกของประสบการณ์ในประวัติศาสตร์การต่อสู้เพื่อสิริรضاภาพของมนุษย์อันสั่งสมนานับศตวรรษ ๆ ข้อที่น่าสังเกต สำหรับ ปฏิญญาสา哥lovà อีกประการหนึ่งก็คือในข้อที่ว่า เป็นแบบที่ครอบคลุมขอบข่ายความหมายและหลักการ ว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ไว้อย่างกว้างขวางรอบด้าน ทั้งใน ด้านสิทธิทางเพ่งและทางการเมือง และในด้านสิทธิทาง เศรษฐกิจและสังคม สิทธิประเภทแรกได้รับแรงบันดาลใจ จากหลักอุดมการณ์ของฝ่ายโลกทุนนิยมตะวันตก สิทธิ ประเภทหลังมาจากหลักอุดมการณ์ของฝ่ายโลกสังคมนิยม คอมมิวนิสต์ อุดมการณ์สิทธิมนุษยชนทั้งสองกระแส บังเกิดผลขึ้นมาจากการวิถีและรูปแบบของพลังปฏิวิทิทาง เศรษฐกิจสังคมและการเมืองที่แตกต่างกัน อันเป็นความ ละเอียดซึ่งไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงในที่นี้ จุดน่าสนใจมี อยู่ตรงที่ว่าพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของสิทธิมนุษย์

ชนดังกล่าวในได้มาพัฒนาและถูกยกเป็นตัวแบบและแรงบันดาลใจส่วนหนึ่งของกระบวนการเปลี่ยนแปลงและการต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชนในหมู่ชนชาติโลกที่สามหรือที่กำลังพัฒนาในปัจจุบัน

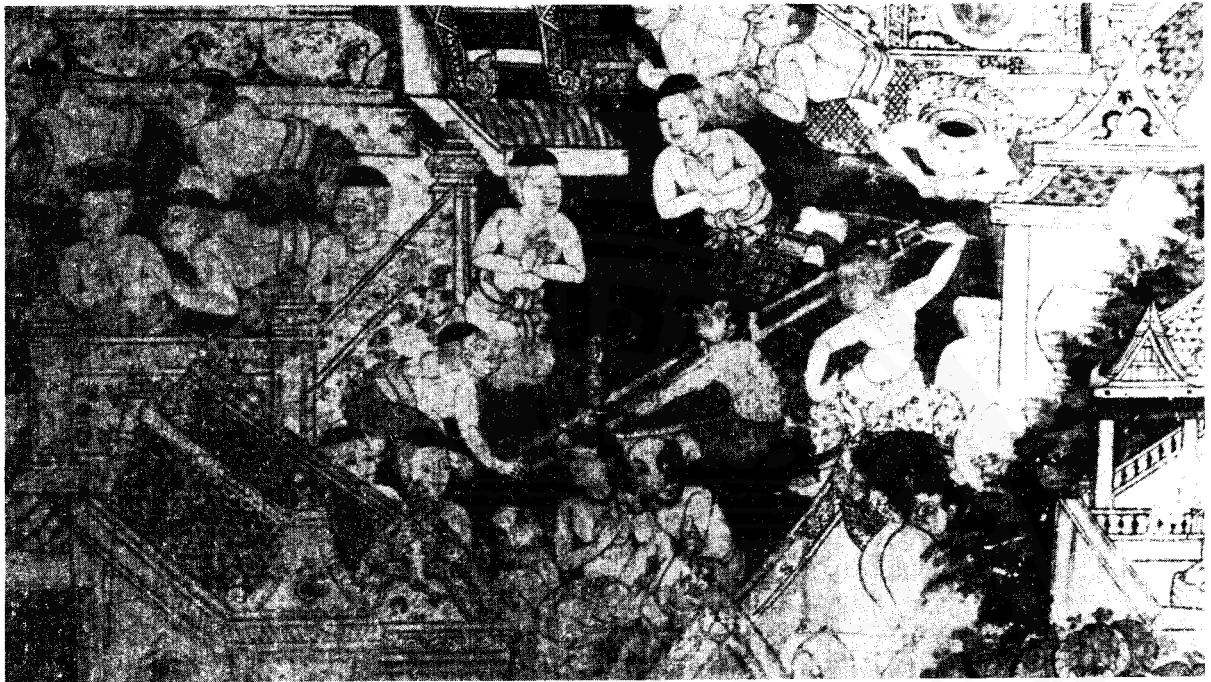
ที่ว่า “เป็นตัวแบบและแรงบันดาลใจ ส่วนหนึ่ง” ก็ เพราะว่าในประการแรก เรื่องของสิทธิมนุษยชนเป็นปรากฏการณ์สำคัญของโลกมนุษย์ ทั้งนี้ก็โดยวิสัยธรรมชาติ ของมนุษย์เราเอง ไม่ว่าชาติใดภายนอกบ่มต้องการต่อสู้ แสดงความก้าวหน้ากันทั้งนั้น ในเบื้องแรกที่เดียว คนเรารู้สึกขวนขวยคิดค้นเทคโนโลยีเพื่อช่วยให้คนเมืองหลุดพ้น เป็นอิสระจากธรรมชาติ และครั้นเมื่อสถาบันสังคมมนุษย์ ที่ความสัมพันธ์ซ้อนกันเกิดการกดขี่ขัดริดมาก ๆ ขึ้น มนุษย์ ก็ต้องดันตนต่อสู้เพื่อให้คนเมืองหลุดพ้นเป็นอิสระจาก พันธะอำนาจของมนุษย์ด้วยกัน การณ์เป็นเช่นนี้ทั้งในระดับชาติและระดับโลก เราเพียงแต่ติดตามข่าวสารและมองไปรอบ ๆ ด้วยเรา ก็จะเห็นประจักษ์ในสภาพความเป็นจริง เช่นว่านี้ ซึ่งเป็นมาโดยตลอด กระแสความคิดและการต่อสู้จากประสบการณ์ของฝ่ายโลกทุนนิยมตะวันตกก็ได้ และของฝ่ายโลกสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ก็ดันเป็นเพียงส่วนหนึ่ง ขันตอนหนึ่ง ในพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ของสิทธิมนุษยชน ถ้าจะมีอะไรสักอย่างหนึ่งที่เป็นเหตุปัจจัยร่วมก่อให้เกิดการดันตนต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชนของมนุษย์เราแล้วก็เห็นจะเป็น วิกฤตการณ์เปลี่ยนแปลง ซึ่งทุกสังคมย่อมไม่อาจหลีกเลี่ยงได้และวิกฤตการณ์เปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นเครื่องผลักดันให้ดันนี้ปรับเปลี่ยนสถาบัน บทบาทและสิทธิ์หน้าที่ อันประกอบเป็นระบบความสัมพันธ์และแบบแผนความคิดความเชื่อและการประพฤติปฏิบัติภายในสังคมนั้น ๆ การปรับเปลี่ยนอาจเป็นไปโดยสันติหรือรุนแรงมากน้อยตามกรณีและระดับความยืดหยุ่นหรือแข็งกระด้างในแต่ละสังคม

ในประการต่อมา พัฒนาการสิทธิมนุษยชนสำหรับชนชาติโลกที่สามหรือที่กำลังพัฒนา นับเป็นอีกส่วนหนึ่ง อีกขั้นตอนหนึ่งจากการแสวงของฝ่ายโลกทุนนิยมตะวันตก และของโลกสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ เป็นความจริงที่ว่า วิพัฒนาการทางประวัติศาสตร์สังคมมนุษย์ ไม่อาจแยกออกจากกันโดยเด็ดขาดได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในยุคสมัย

ใหม่ซึ่งความเจริญรุ่งเรืองทางวิทยาการเป็นเครื่องช่วยกระชับให้ชนชาติส่วนต่าง ๆ ของโลกได้เข้ามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดขึ้นโดยลำดับ และก็ด้วยเหตุจะนั้นเองที่กระแสอุดมการณ์และประสบการณ์เหล่านี้จึงมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นทั้งตัวแบบและแรงบันดาลใจ ซึ่งความจริงก็ได้เข้ามีส่วนอยู่ในแนวความคิดคำนึงถึงด้วยในโครงการศึกษาวิจัยที่กำลังพัฒนา

แต่กระนั้นก็ต้องยอมรับว่าอีกด้วยในขณะเดียวกันว่าสภาพทางสังคมและปัญหาการเปลี่ยนแปลงของสังคมกำลังพัฒนามีมิติและลักษณะที่แตกต่างออกไป เป็นอันมาก และแม้ในบรรดาสังคมที่กำลังพัฒนาด้วยกัน ความแตกต่างลักษณะก็ย่อมมีอยู่เป็นธรรมชาติ ด้วยเหตุผลของความเป็นจริงในข้อนี้การศึกษาเรื่องสิทธิมนุษยชนจึงจำเป็นต้องแยกแยะกันให้ชัดระหว่าง ปรัชญา อุดมการณ์ และหลักการด้านหนึ่ง กับอีกด้านหนึ่ง ความเป็นไปได้และรูปแบบ รวมทั้งวิถีทางของพัฒนาการสิทธิมนุษยชนภายในสังคมหนึ่ง ๆ โดยเฉพาะ ความยากลำบากส่วนหนึ่งก็จากธรรมชาติ ปัญหาสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นเรื่องของอารมณ์ ความรู้สึกของ ข้อนี้ในตัวเอง ไม่ใช่ของผิดเปลโกะ ไร้นักประวัติศาสตร์สิทธิมนุษยชนของไม่เคยเป็นมาโดยปราศจาก การต่อสู้และการเสียสacrifice ลักษณะนี้ สถาบันสังคมการเมืองที่อำนาจ กระบวนการต่อสู้และเปลี่ยนแปลงก็อาจจะเป็นไปได้โดยราบรื่น ในทางตรงกันข้าม สังคมที่ขาดคุณสมบัติทำนองนี้ ก็มีแนวโน้มยั่วยุคลักษณะ ให้การเรียกร้องต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพต้องกล้ายืนเป็นความรุนแรงขึ้น และนี้เป็นปัญหาวิกฤติของสังคมโลกที่สาม รวมทั้งสังคมไทยเรา เหตุการณ์อย่างเช่น 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 เป็นประจักษ์พยานอย่างเด็ดขาดว่าเห็นด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งได้อุบัติขึ้นแล้วในบ้านเมืองของเราที่นี่ซึ่งเป็นเมืองพุทธศาสนา

เรื่องของสิทธิมนุษยชนจึงเกี่ยวข้องอยู่โดยตรงกับปัญหาของการเลือกภารกิจทางเปลี่ยนแปลงและการดำเนินชีวิตร่วมกัน สิทธิ (และหน้าที่) เป็นเครื่องกำหนดระบบความสัมพันธ์ทางสังคม และเป็นสิ่งที่ผูกพันอยู่กับโครงสร้างค่านิยม ของสังคมหนึ่ง ๆ ในยุคหนึ่งสมัยหนึ่ง การเปลี่ยน

เปล่งและการเรียกร้องต่อสู่เพื่อสิทธิสำคัญในวงกว้าง
ออกไป ย่อมหมายถึงการปรับเปลี่ยนในระดับโครงสร้าง
ของสังคมนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นไปในวิธีของสนับสนุนหรือความ
รุนแรงก็ตาม เพราะฉะนั้น เรื่องราวและปัญหาเกี่ยวกับสิทธิ
มนุษยชน จึงเดินไปด้วยความสับซับซ้อนกันไปจากที่จะ
เพียงแต่เรียนรู้และยึดถือตัวแบบหรือหลักอุดมการณ์ในเชิง
นามธรรมเท่านั้น หากยังจำเป็นจะต้องขยายขอบข่ายการ
เรียนรู้ เอกพัฒน์ ของแต่ละสังคม ๆ ไป ซึ่งอาจเป็น
ช่องทางให้ได้เห็นและเข้าใจถึงสมญญาณของปัจจัยทาง
ที่แท้จริง รวมทั้งจุดและหนทางที่จะแก้ไขและเปลี่ยนแปลง
ที่พยายามเน้นในประเด็นข้อนี้ ก็ เพราะมีปoyer คัรริงเหลือ
เกินที่เรามักจะพะวงสนใจกันอยู่แล้วประเด็นปัญหาปลายเหตุ
อย่างเช่นกรณีรัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่รัฐทำการละเมิดลิตรอน
สิทธิเสรีภาพของราษฎร ดังที่ทราบกันอยู่โดยทั่วไป แนว
นอน ในการเมืองเดิมที่มีมนุษยชนต่าง ๆ เหล่านี้ โดยหน้าที่
ของพลเมืองคือแล้ว ก็ต้องช่วยกันประท้วงให้มีการแก้ไข
และหาทางระงับยั่งยืนให้เกิดเหตุการณ์เลวร้ายขึ้นอีกด้วย
ไป ความจริงถูกคนส่วนใหญ่พร้อมใจกันทำได้ เช่นนั้น เรื่อง
ก็คงง่ายเข้า แต่ในทางปฏิบัติมิได้เป็นเช่นนั้น โดยประสบ
การณ์ในสังคมโลกที่สาม รวมทั้งสังคมไทยเรา บรรดาคน

ໂທນໍາມັດ
ເວດราชສີທະລານ ດນນຸ້ງຮັກຄາລທີ 1 (2325 – 2352)
ກາພຄ່າຍ ກຽມຍັດ ແວງໜ່າງ

ที่มีจิตสำนักเดือดเนื้อร้อนใจถึงขั้นตื่นรนต่อสู้เรียกร้องสิทธิเสรีภาพจริง ๆ นั้น ยังนับว่ามีอยู่ค่อนข้างน้อยมากแต่ฝ่ายผู้มีอำนาจก็มักประสบความสำเร็จอยู่เสมอ ๆ ที่สามารถชี้ชวนให้คนส่วนใหญ่พากันเห็นว่า การต่อสู้เรียกร้องสิทธิเสรีภาพเป็นเรื่องของคนกลุ่มน้อยที่ไม่ประسنกดดันต่อชาติบ้านเมือง ปราภกูณการณ์ทำนองนี้ในด้วงมองเท่ากับเป็นเครื่องชี้ว่า ยังมีช่องว่างอยู่มากระหว่างฝ่ายผลักดันเรื่องสิทธิมนุษยชนกับมวลชนส่วนใหญ่ ประเด็นคงจะไม่ได้อยู่ที่ว่า ใครผิดใครถูก แต่เห็นจะเป็นปัญหาที่ว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนยังมิได้แพร่สารเข้ากับ สภาพแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรม ของไทยเรอ่ายังแท้จริงนั่นเอง

อีกประเด็นหนึ่งที่เห็นจำเป็นต้องหันยกขึ้นพูดถึงในที่นี่ ก็คือ ปัญหาระหว่างสิทธิทางแพ่งและทางการเมือง ด้านหนึ่งกับสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมอีกด้านหนึ่ง ว่าจะไร้ระสำคัญกว่า สำหรับสังคมโลกที่สามในเรื่องนี้ได้มีการถกเถียงกันมาหากพอสมควร และก็เริ่มนีผู้ตั้งข้อสังเกตถึงหลักการเสรีนิยมแบบตะวันตก ซึ่งเน้นหนักไปในด้าน

สิทธิทางเพ่ง และทางการเมืองว่าอาจไม่ถูกต้องเหมาะสม นักสำหรับสังคมโลกที่สามารถหรือที่กำลังพัฒนา ซึ่งกำลังต้องเผชิญอยู่กับปัญหาเรื่องปากเรื่องห้อง ความยากจน ความเหลื่อมล้ำค่าสูง ในสภาพความทุกข์ยากเรื้อรังแก่นเข่นนี้ สิทธิทางการเมืองดูจะเป็นของฟุ่มเฟือยและไม่อาจแก้ปัญหาปากท้องของคนส่วนใหญ่ได้ สรุปรวมความแล้ว สำหรับสังคมที่กำลังพัฒนา ปัญหาเฉพาะหน้าอันสำคัญสูงสุดอยู่ที่จำเป็นจะต้องได้รับมาตราฐานหรือผู้นำและ “ผู้รู้” ที่สามารถร่วมกันกำลังทรัพยารัฐทั้งมวลของชาติเพื่อทำการพัฒนาเศรษฐกิจให้จำริญติดโตก่อนแก้ปัญหานาเสนอโดยยกขาด เคือน ส่วนสิทธิส่วนบุคคลและสิทธิทางการเมือง เป็นเรื่องที่จะต้องส่งงานไว้สำหรับกล้าข้างหน้าหลังจากที่ปัญหาปากท้องได้ผ่านพ้นไปแล้ว

ในแห่งนี้ เหตุผลอ้างอิงดังกล่าวดูจะมีน้ำหนัก และได้รับการเชื่อถือกันอยู่ไม่น้อย แต่เมื่อพิเคราะห์ให้ลึกซึ้งไปอีกสักเล็กน้อยแล้ว ก็พองจะเห็นกันได้ไม่ยาก นักว่า เป็นเหตุผลที่เป็นอันตรายอย่างยิ่ง เพราะจริง ๆ แล้ว การพัฒนาเศรษฐกิจในตัวเองย่อมหมายถึงการใช้อำนาจในการตัดสินใจ กำหนดพิศทางและทุ่มเททรัพยากรัฐทั้งมวลของชาติ ความจริงมีอยู่ว่า การตัดสินใจในเรื่องการพัฒนาประเทศไม่ใช่เป็นแต่เพียงเรื่องของเศรษฐกิจเท่านั้น หากย้อนบังเกิดผลกระทบทางด้านการแบ่งสรรผลประโยชน์ด้วยว่า “ใครได้อะไร อย่างไร และเมื่อไร” ซึ่งนับเป็นเรื่องของการเมืองอย่างไม่อ่าจ หลีกเลี่ยงได้ เราคงจะได้เห็นตัวอย่างกันได้ชัดเจนอยู่แล้ว ในกรณีการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยเราเอง ในช่วงนับตั้งแต่เรามีแผนพัฒนา กันในรอบ 20 ปี ที่ผ่านมา ภายใต้ระบบเผด็จการซึ่งสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของประชาชนคนไทยส่วนใหญ่ต้องถูกห้ามหันไปโดยสิ้นเชิง เรายังผู้รับรู้เชี่ยวชาญด้านเศรษฐกิจและการพัฒนา มากมายทั้งไทยและเทศรวมพัฒนาเทคโนโลยี แต่ผลที่ได้ปรากฏออกมายังไห้เห็นเป็นที่ประจักษ์กัน ณ บัดนี้ คือ ปัญหาความไม่ทัดเทียมกัน การไร้งาน และความยากจน

ประเด็นก็คือว่า เศรษฐกิจกับการเมืองต่างมีส่วนสัมพันธ์กันสนิทสนมกันหัว ด้านก้อยของเศรษฐกิจ เดียว กับ สิทธิและผลประโยชน์อันเพิ่มมีพิ่งได้ทางเศรษฐกิจย่อมไม่อาจจะเป็นไปได้โดยปราศจากหลักประกันสิทธิทางการเมือง ปัญหาไม่ใช่เรื่องของการต้องเลือกอะไรระหว่างสิทธิ ด้านหนึ่งด้านใดโดยเฉพาะ หากแต่เป็นเรื่องของความจำเป็นด้วยมีการพัฒนาควบคู่กันไปทั้งสองด้าน อันเป็นแนวทางตรงกันข้ามกับการพัฒนาแบบไม่สมดุลย์ดังที่ผู้ทรงอำนาจและผู้เชี่ยวชาญเคยคิดและกระทำกันมาในอดีต พูดง่าย ๆ สิ่งที่เรียกว่าความสำเร็จหรือการจำริญติดโตกันของเศรษฐกิจในรอบ 20 ปีที่ผ่านมา ทั้งในระดับชาติก็ และระดับธุรกิจเอกชนก็ตี โดยหากฐานแล้วเป็นเรื่องของการอาศัยใช้อำนาจรัฐกำหนดคุณภาพของมวลชนส่วนใหญ่ให้ต้องตกเป็นเบี้ยล่างของกลุ่มนี้อยู่ตัวอย่างที่เห็นกันได้ง่าย ๆ ก็คือ การใช้อำนาจปฏิรูปรัฐประหารอย่างต่อเนื่องกันตลอด 20 ปี สะกัดกั้นการรวมตัว จัดตั้งของกลุ่มนักชนผู้เสียเปรียบ ในขณะเดียวกันกับที่ออกกฎหมายให้สิทธิและสิ่งเสริมการรวมตัวจัดตั้งของกลุ่มธุรกิจการเงิน เมื่อมองออกไปจากระบบและกระบวนการทางการเมืองและกฎหมาย เช่นนี้แล้ว ก็พอกจะประนีดความได้ดี ซึ่งว่างทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นอย่างเช่นที่รู้เห็นกันตามอยู่ทุกวันนี้ โดยแท้จริงแล้วก็มีส่วนภูมิภาคจากปัญหาซึ่งทางการเมืองนั้นเอง การรวมตัวและจัดตั้งกลุ่มผลประโยชน์เป็นสิทธิอันชอบธรรมและเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางการเมือง แต่โอกาสและช่องทางของการใช้สิทธิเช่นว่านี้ หาได้เพื่อແแปลไปสู่มวลชนส่วนใหญ่ไม่ ทั้งนี้ก็ภายใต้ระบบซึ่งบรรดานักเศรษฐศาสตร์ของเรารายกันว่า “เศรษฐกิจเสรี” รายงานธนาคารโลกเมื่อเร็ว ๆ มา นี้ ยังถึงความสำคัญและจำเป็นที่จะต้องให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง แต่ อย่างน้อยก็เป็นเครื่องสะท้อนภาพของปัญหาเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนโครงสร้าง และสถาบันการเมืองบริหารอันเป็นเรื่องเกี่ยวข้องอยู่โดยตรงกับปัญหาสิทธิทางการเมือง

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นนี้ คงพอจะมองเห็นกันได้ว่า เรื่องของสิทธิมนุษยชนเป็นปัญหาที่มีมิติลับซับซ้อนเกี่ยวโยงอยู่รอบด้านทั้งในทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ กฎหมาย และการเมือง ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนา เราอาจศึกษากันได้ในเชิงของปรัชญา อุดมการณ์และหลักการซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องคิดค้นและเข้าใจ แต่จะเป็นการเข้าใจผิดอ้างหนัติ ถ้าจะศึกษาถึงสิ่งเหล่านี้ในแง่ที่เป็นสูตรสำเร็จ ยกตัวอย่าง เช่น หลักอุดมการณ์ ปฏิญญาสาภากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชนมาตรฐานแรกที่ว่า “มนุษย์ทั้งปวงเกิดมาเป็นเสรี และเสมอเท่าเทียมกันในเกียรติศักดิ์และสิทธิ ต่างได้การประทานมาซึ่งเหตุผลและโน้ตธรรม และพึงปฏิบัติอันด้วยเจตนารวมถึงแห่งการคราฟ” ข้อที่ไกรร้ายไว้ ณ ที่นี่ คือว่า แม้แต่หลักอุดมการณ์อันสูงส่งนี้เอง โดยแท้จริงแล้ว ก็มีที่มาจากการแสวงการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาชั้นกลางในโลกตะวันตก เมื่อสมัยสามสิร้อยปีก่อน เป็นยุคสมัยที่ก่อตั้งชั้นกลางซึ่งเดิมที่เป็นมีพังเศรษฐกิจพอหักเทียนกับกลุ่มชนนา闷 ชนชั้นอ่อน懦 ขาดความต่อสู้ ไม่สามารถช่วยเหลือกันได้ ไม่มีอะไรไปมากกว่าความต้องการที่จะจัดอุปสรรคจากหน้าทั้งหลายทางการเมืองการปกครอง เพื่อที่คนจะได้ประกอบธุรกิจของตนอย่างอิสระเสรีและก็เป็นธรรมดายังคนเราที่มีกำลังทรัพย์ ย้อมจะเรียกร้องต้องการให้ได้สิทธิและโอกาสใช้พลังของตนทำการเปลี่ยนชั่งชิงกันอย่างเต็มที่ ทฤษฎีเศรษฐกิจแบบปล่อยเสรี เกิดมาจากการเเจคណารณ์ เช่นวันนี้ ซึ่งในตัวของอาจไม่ผิดอะไรนัก ถ้าหากคนทุกคนทุกคนทุกกลุ่ม “เกิดมาเป็นเสรีและเสมอเท่าเทียมกัน” จริง ๆ แต่สำหรับในโลกสังคมอันเต็มไปด้วยช่วงว่างห่างไกลระหว่างคนมีคนจน คนแข็งแรงคนอ่อนแอ ทฤษฎีสิทธิธรรมชาติและเศรษฐกิจแบบปล่อยเสรีก็ย่อมกลับกลายเป็นทฤษฎีและเศรษฐกิจที่ขู่ครึดเอารั้คเอาเปรี้ยบได้อย่างสัมฤทธิผลเช่นกัน ดังที่สังคมไทยเราเองกำลังประสบอยู่ทุกวันนี้.

ดังนั้น แม้แต่ในระดับหลักปรัชญาหรืออุดมการณ์ ก็ยังจำเป็นต้องพินิจพิเคราะห์กันดูให้ถ้วนรอบครอบที่กล่าวชื่นนี้ มิได้มีความผูกพันอย่างแน่นอยู่ที่จะลด

คุณค่าความสำคัญของหลักปรัชญาสิทธิธรรมชาติ หรือปฏิญญาสาภากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน จุดเด่นของหลักการสิทธิมนุษยชน คือ คุณค่าของความเป็นคน ไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติ ภาษาหรือศาสนาใด หลักปรัชญาสิทธิธรรมชาติ เป็นพลังความคิดสำคัญที่ใช้ตอบโต้ระบบสมบูรณ์แบบสิทธิ์ และการใช้อำนาจแบบพลการ พร้อมทั้งยกເเอกสารามัญชนขึ้นมาเป็นரากฐานของสิทธิอำนวยแทนที่ทฤษฎีทางสิทธิ์ซึ่งอ้างอานาจากสรวงสรรค์ บทบาทความสำคัญของหลักปรัชญาสิทธิธรรมชาติในประวัติศาสตร์พัฒนาการของสิทธิมนุษยชน จึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจปฏิเสธหรือโต้แย้งได้ ปฏิญญาสาภากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน เองก็มาจากเรื่องบันดาลใจของสำนักปรัชญาสิทธิธรรมชาตินี้ ถึงกระนั้นก็ตาม เราชดีด้วยที่ต้องทราบนักกันให้ดีถึงเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงของแต่ละยุคสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อสิทธิเสรีภาพจากเบื้องสำนักปรัชญาฯ เอง กำลังถูกตีความและนำมาใช้ประพฤติปฏิบูรณ์ตักกันไปไกลถึงขั้น “มือคริยาสาวได้สาวอา” หรือ “ไกรดีไกรได้” เช่นนี้แล้ว ไหร่ก็เป็นปัญหาที่จะต้องไกรครัวญกันให้หนัก เพราะทราบได้ที่เราบังมองและเข้าใจสิทธิเสรีภาพกันแต่เพียงความเป็นอิสระเสรีที่จะทำอะไรได้ตามใจชอบ ทราบนั้นก็เป็นการยกยิ่งหรือว่าเป็นไปไม่ได้เลยที่มนุษย์เราจะ “พึงปฏิบัติอันด้วยเจตนารวมถึงแห่งการคราฟ” แล้วถ้าเป็นเช่นนั้นโลกและสังคมมนุษย์จะดำรงชีวิตร่วมกันอย่างเป็นธรรมและสันติสุขได้อย่างไร? รวมความแล้ว ในเรื่องของหลักปรัชญาหรืออุดมการณ์ของ ก็ยังเป็นประเด็นปัญหาที่ยังจะต้องคิดค้นศึกษากันอีกด้วยไม่หยุดยั้ง เรายังมาบวพิงอกพึงใจอยู่กับทฤษฎีในอดีต หรือ ปฏิญญาสาภากลฯ แต่ถ้ายังไม่ได้ ผู้เขียนเองได้ใช้ความพยายามเสาะแสวงอยู่บ้าง ดังปรากฏในบทศึกษาเรื่อง พุทธศาสนา กับสิทธิมนุษยชน เมื่อสองสามปีที่แล้วและพожะยืนยันได้ในที่นี้ว่า หลักพุทธธรรม สามารถให้พลังความคิดสร้างสรรค์ที่จะชี้แนวทางไปสู่คำสอนปัญหาร่องสิทธิมนุษยชนได้เป็นอย่างดี ถ้าหากเราจะไม่พยายามมองชีวิตกันไปในทางลบจนเกินไปอย่างเช่นที่กำลังประพฤติปฏิบูรณ์อยู่

ในประการสำคัญ พุทธศาสนาเป็นหลักธรรมอุดมการณ์ที่อยู่ในสังคมวัฒนธรรมไทยเราเองมาช้านาน

เป็นแต่เพียงเรามิ่งไว้ใจที่จะมองเห็นด้านพลังสร้างสรรค์ของมนต์ที่เรามีอยู่แล้วเท่านั้น นี้จะเป็นความผิดของระบบการศึกษา obrumสมัยใหม่หรือย่างไรก็แล้วแต่ จุดสำคัญอยู่ที่เราจะต้องเริ่มตระหนักกันอย่างจริงจังเสียที่ถึงคุณค่าของผลกระทบทางวัฒนธรรมของเรารเอง ทั้งนี้ไม่ใช่เพื่อนำสร้างเอกลักษณ์หรือชาตินิยมไทยอะไร ทำนองนั้นซึ่งเป็นเรื่องของความต้านและผิวเผิน หากเพื่อสร้างเสริมความจำเริญของงาน ทางปัญญาความคิดซึ่งอาจนำไปสู่คำตอบที่ถูกต้องเพราะสมกับสภาพปัญหาความทุกข์ยากแร้นแค้นในปัจจุบัน ไม่เฉพาะสำหรับภาษาในสังคมไทยเท่านั้น แต่ยังอาจเป็นคุณค่าสำหรับโลกเป็นส่วนรวมด้วยในที่สุด

นอกเหนือไปจากปัญหาด้านหลักปรัชญา และอุดมการณ์แล้ว สิทธิมนุษยชนยังเป็นเรื่องเกี่ยวข้องทางด้านปฏิบัติอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาการจัดตั้งสถาบันสังคม เศรษฐกิจ การเมือง เพื่อพิทักษ์และสร้างเสริมสิทธิเสรีภาพ ตามความเป็นจริงแล้ว ด้านหลักอุดมการณ์กับด้านการจัดตั้งสถาบันเป็นเรื่องเกี่ยวโยงไม่อ่าจ

แยกออกจากกันได้ ปัญหาของสังคมไทย ก็คือ เราอยู่แต่อย่างรังกันมาโดยตลอด นับตั้งแต่ยังเข้าสู่ยุคเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัยเมื่อร้อยกว่าปีที่ผ่านมา เราเริ่งเดินหน้าสร้างสถาบันตามแบบอย่างตะวันตกกันมาทั้งในยุคก่อนและหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ในขณะนี้ในด้านอุดมการณ์และค่านิยมทางสังคมยังแทบจะเรียกว่าอยู่กับที่ ยกเว้นสำหรับคนกรุงเทพฯ และในเมืองอื่น ๆ บางส่วน ข้อเท็จจริงเหล่านี้ยังคงลักษณะสับสนไม่น้อยเลยในการศึกษาเรื่องสิทธิมนุษยชน แต่ที่เป็นสิ่งที่จะต้องคำนึงถึง

ในสภาพการณ์เช่นว่านี้ การศึกษาด้านสถาบัน จึงเป็นสิ่งหนึ่งที่เป็นการศึกษาปัญหาเฉพาะหน้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาการระบบธรรนุษย์ และสถาบันประชาธิปไตย ดังนั้นเป็นฐานรองรับสิทธิมนุษยชน ทั้ง ๆ ที่จะต้องดูว่าหลักอุดมการณ์และค่านิยมในเรื่องเหล่านี้ยังมีได้ฝังรากในความคิดความเชื่อของคนส่วนใหญ่ โครงการวิจัยเรื่อง “พัฒนาการสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย” ก็เห็นจะเป็นต้องจับประเด็นที่กำลังนี้มาศึกษาวิเคราะห์กัน แต่ทั้งนี้มิใช่โดยมุ่งคุ้มครองเดียว แบบสถาบันเป็นสำคัญ หากเพ่งเล็งไปที่ กระบวนการและเงื่อนไขของพัฒนาการ ไปสู่สถาบันประชาธิปไตย เช่นที่เป็นอยู่ ซึ่งเราอยากรู้ว่าได้เห็นเป็นจริงเป็นจังในสังคมไทย เรา ในแม้ผู้เขียนเห็นว่าเราอาจเรียนรู้จากประสบการณ์ของตะวันตกอย่างน้อย 2 ประการที่สำคัญ และพอช่วยให้เห็นปัญหาของประชาธิปไตยไทย กล่าวคือ เงื่อนไขด้านกระบวนการทางกฎหมาย และด้านกระบวนการทางการเมือง

ในประการแรก เงื่อนไขด้านกระบวนการทางกฎหมาย เห็นจะไม่มีอะไรดีกว่าที่จะอนุญาตสังเกตของนักวิชาการตะวันตกอย่างมากเสนอให้พิจารณา กัน ที่นี่ก็คือในข้อที่ว่า

“...ก่อนการเคลื่อนไหวใด ๆ ไปสู่พัฒนาการสิทธิมนุษยชน กรอบของระบบกฎหมายที่ให้กัน จะต้องได้รับการสถาปนาขึ้นอย่างมั่นคงเสียก่อนในที่ใด ความมั่นคงของระบบกฎหมายนี้ได้มีอยู่ ในที่นั้น เงื่อนไขของความรุนแรงก็จะเพื่อสร้างไปทั่ว ซึ่งผลกำลังก็จะ

เป็นเครื่องช่วยให้อำนนากลายเป็นธรรมขึ้นมา...ในที่ๆ ให้กฎหมายและสิทธิอ่อนน้อมของผู้พิทักษ์กฎหมายสิ้นสุดลง ในที่นั้นไม่ว่าความมั่นคงหรือเสรีภาพก็ยังไม่อาจเป็นไปได้”*

จุดเน้นอยู่ที่ระบบกฎหมายที่สำคัญมั่นคงและแน่นอน เป็นที่ทราบกันอยู่ว่าในประวัติศาสตร์รัฐธรรมนูญประชาธิปไตยของตะวันตก กลุ่มวิชาชีพกฎหมายได้มีบทบาท และอิทธิพลสำคัญเพียงใด ส่วนสำหรับความสำคัญข้อนี้ ในการถือเชิงไทยนั้น เห็นจะด้องขอให้อยู่ความวินิจฉัยของ ผู้อ่านและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิชาชีพกฎหมายเอง บท ความส่วนหนึ่งที่นำมาร่วมในสารสารธรรมศาสตร์ฉบับนี้ กองพระช่วยให้ได้มองเห็นกันบ้างว่า ระบบกฎหมายไทย เป็นไปเพื่ออำนวยหรือเพื่อสิทธิเสรีภาพกันแน่ ซึ่งก็จะมี ส่วนช่วยอธิบายได้มากเกี่ยวกับฐานะการณ์ของสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย

ประการต่อมา เงื่อนไขด้านกระบวนการการทำงาน การเมืองจากประสบการณ์และข้อสังเกตของนักวิชาการ ตะวันตกเองอีกเช่นกัน ** เราได้เรียนรู้ว่า ประชาธิปไตย มิใช่สูตรสำเร็จรูป หากแต่เป็นกระบวนการพัฒนาการทำงาน การเมือง เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนที่การต่อสู้ช่วงชิงอำนาจจากผลประโยชน์ยังจำกัดอยู่ในวงของกลุ่มชนชั้นนำโดยเฉพาะซึ่ง ค่อย ๆ พัฒนามาสู่อีกขั้นตอนหนึ่ง เมื่อบรรดูผู้นำฝ่ายต่าง ๆ สามารถตกลงรองรับกันวางแผนกฎหมายที่การต่อสู้ระหว่างกันอย่างสันติวิธีได้ ขั้นตอนที่สองนี้เป็นช่วงพัฒนาการสำคัญยิ่งต่อพัฒนาการมาสู่ขั้นตอนสุดท้ายซึ่ง กฎหมายที่และสิทธิทางการเมืองได้กระจายขยายออกไปสู่ มวลชนส่วนใหญ่ คือ เป็นขั้นตอนของประชาธิปไตยเดิมรูป ถ้าจะประเมินจากบทเรียนทำนองนี้แล้ว ก็อาจให้แนวทาง ประเมินปัญหาประชาธิปไตยของไทยได้ว่าอันที่จริงแล้ว

* Richard P. Claude (ed.), Comparative Human-Rights, The Johns Hopkins Press, 1976 หน้า 7-8.

** Dankwart A. Rustow, 'Transitions to Democracy' ใน Comparative Politics (April 1970) และ Robert A. Dahl, Polyarchy: Participation and Opposition, Yale University-Press, 1972.

ปัญหางามไม่ได้อยู่ที่ว่าประชาชนคนไทยพร้อมหรือไม่ พร้อมสำหรับการใช้สิทธิในระบบประชาธิปไตย หากแต่ เป็นปัญหาของความสามารถหรือไม่สามารถ ความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของบรรดานักผู้นำในการวางแผนและ กฎหมายที่การต่อสู้และใช้อำนาจในเบื้องต้น นี้เป็นประเด็นที่จะดำเนินถึงเช่นเดียวกันในแนวการศึกษาถึงพัฒนาการทางการเมืองและรัฐธรรมนูญอันมีส่วนสำคัญยิ่งต่อความเข้าใจในปัญหาสิทธิมนุษยชน

บรรดาข้อพิจารณาทั้งหลายเหล่านี้ เป็นองค์ประกอบ สำคัญในการกำหนดแนวและประเด็นสำหรับศึกษาวิจัย เรื่อง “พัฒนาการสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย” ดังที่ขอ โครงการแสดงให้เห็นจุดมุ่งหมายหลักเป็นเรื่องเชิงปฏิบัติ ในกระบวนการพัฒนาการทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง อันมีผลสะท้อนต่อฐานะและปัญหาสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย สิ่งที่มุ่งหวังในขั้นนี้ก็เพื่อประมวลข้อมูลเคราะห์ให้ เกิดความรู้ความเข้าใจในสภาพการณ์ตามที่เป็นจริงเป็น สำคัญ คงจะไม่ห่วงไปไกลถึงขั้นเสนอแนวทางแก้ไข ปรับปรุงอะไรมัก เพราะถือว่าข้อมูลและการวิเคราะห์ เพื่อปรับปรุงความเป็นเหตุเป็นผลของสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ น่าจะเป็นพื้นฐานเบื้องต้นอันจำเป็นสำหรับการเสาะแสวง คิดกับสร้างสรรค์กันอย่างมีสภาวะวิสัย ไม่ใช่เพียงอ้างอิง อาศัยความคิดฝันโดย ๆ ที่ไม่สัมพันธ์กับโลกของความจริง และบนพื้นฐานของแนวความคิดและสังเกตดังกล่าวตั้งแต่ ต้น จึงได้กำหนดแนว ขอบข่าย และประเด็นของโครงการ ศึกษาวิจัยเรื่อง “พัฒนาการสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย” ดังนี้ :

ตอนที่ 1 พื้นฐานทางวัฒนธรรมและสถาบัน ประกอบด้วยหัวข้อวิจัยต่อไปนี้

- ค่านิยม ประเพณี และแนวความคิดเกี่ยวกับ สัมพันธภาพระหว่างคนกับรัฐและผลกระทบของ การเปลี่ยนแปลงสมัยใหม่
- การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจกับปัญหาสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย
- สิทธิมนุษยชนกับวิัฒนาการในกฎหมายไทย
- พัฒนาการทางรัฐธรรมนูญ : พิจารณาในแง่กฎหมาย

- พัฒนาการทางรัฐธรรมนูญ : พิจารณาในแง่ การเมือง

ตอนที่ 2 สิทธิของบุคคลในสถานะต่าง ๆ ทาง สังคมและกฎหมายประกอบด้วยหัวข้อวิชคีภยาต่อไปนี้

- สิทธิมนุษยชนและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
- สิทธิมนุษยชนกับลูกจ้างในประเทศไทย
- ปัญหาสิทธิมนุษยชนของเกษตรกรในสภาวะ การพัฒนาปัจจุบัน
- การประเมินคีภยาในชนบท
- การตรวจสอบทางเพศจากสตรีไทย กับปัญหาสิทธิมนุษยชน
- สภาพการณ์โดยทั่วไปทางสิทธิมนุษยชนของ เยาวชนในประเทศไทย และปัญหาแรงงานเด็ก
- สิทธิการสื่อสารในประเทศไทย
- สภาพสิทธิของสัตว์ มองจากแง่เศรษฐกิจสังคม และการพัฒนา
- สิทธิผู้บุริโภค
- ปัญหาอุ่นmuslim ใน 4 จังหวัดภาคใต้
- อิสลามกับความรุนแรง : การศึกษาเฉพาะกรณี เหตุการณ์รุนแรงในสีจังหวัดภาคใต้ ประเทศไทย

พ.ศ. 2519-2524

ประเด็นหัวข้อคีภยาทั้งหมดนี้คงจะไม่ครอบคลุมปัญหา อย่างครบถ้วนสมบูรณ์เป็นแน่ แต่อย่างน้อยก็เป็นข้อเสนอ แนวทางการศึกษาในขั้นก้าวหน้าต่อ ๆ ไป ในประการ สำคัญ เป็นความพยายามส่วนหนึ่งเพื่อชี้ให้เห็นว่า เรื่อง ของสิทธิมนุษยชนนั้น เป็นปัญหาที่มีมิติรอบด้าน จำต้อง อาศัยแรงปัญหาความคิดร่วมกันของหลาย ๆ สาขาวิชาชีพ และประสบการณ์ด้วยกัน โครงการนี้ต้องห่วงผลสำเร็จ อะไรที่เป็นรูปธรรมจริง ๆ ก็เท่านั้นจะเป็นความร่วมมือร่วมใจ ของทั้งบรรดานักวิชาการและนักปฏิบัติการสิทธิมนุษยชน เพื่อร่วมกันดำเนินการให้สำเร็จ ทั้งนี้โดยมองออกไปจากรากฐานที่เป็นจริง ของสังคมไทยโดยนัยนี้ บางที่เราอาจสามารถคิดค้นคำสอน บางอย่างที่เข้ากับปัญหาความต้องการของเรารองไได้ดีขึ้น ตามลำดับ ●